

להרג שדעה צמחים הפתוחים בארצנו טרם
בבשנו אותה מהם. והם הנפגעים והאמרי וכולי,
ולאבדם בקל מקום שנמצאם, שנאמר עליהם
הקרבם פתרים אותם, ונקבלה המצנה בסדר
שפטים, שנאמר שם, כי-הקרבם פתרים החתי
וקאמרי וגומר" (דברים כ יז).

משרשי המצנה, לפי שאלו השדעה צמחים -
הם שהחלו לעשות כל-מיני צבודה-זרה וכל-
תקרות, ותוצבות השם אשר שנאו וכל-פן בהיותם
צקר צבודה זרה ויסודה הראשון-נצטונו עליהן
למחותם ולצבדם מפתת השמים. לא יזכרו ולא
ישקרו בארץ חסידים, ובמצנתנו זאת עליהם
להקריקם - ימצא לנו תועלת, שנצבד וקרם מן
העולם, ולא נלמד ממעשיהם וגם יש לנו לקח
מוסר בזה, שלא נפנה אסר צבודה זרה, כי
ברכפנו אסר כל-איש מהמשפחה הרעה הזאת
להרגו על התעסקים בצבודה זרה-לא יצלה על
לב-איש לעשות קמצושיהם בשום פנים. ואין

נוהגת מצנה זו בנקרים ונקבות בקל-מקום
ובקל-זמן שיש פס בנדינו להקרים. וקטב הרמב"ם
זכרונו לברכה: אולי חושב נחשב שזו מצנה
שאינה נוהגת לדורות אסר ששדעה צמחים בקר
צבדי. ונה צמנים יחשבוהו מי שלא יבין צנן

וקעובר על זה וקא לידו אסר
מהם וכל להרגו בקלי שיסמכן בקר ולא
הרגו - בטל צשה זה, מלכד שצבר על לאו,
שנאמר עליהם, לא תסיה כל-נשמה" (דברים כ טו).
כמו שנכתב בסוף סדר, שופטים בקורת השם.
במצנה, שלא להחיות אסר מכל שדעה צמחים.

מבלי שיסתכן בדבר ולא -
הרגו ביטל עשה זה. וז"ע, דנהי לכל
המנוח נדחום מפני הסכנה, מ"מ מנוח
זו המורה ליומה ללחום עמהם, וידוע
דהמורה לא חסמוך דיניה על הנס כמבאר
ברמב"ן [במדבר ה, כ], ודרך העולם
נהרגים משני הצדדים צעם מלחמה, א"כ
חוינן דהמורה גזרה ללחום עמהם אף דהיא
סכנה, וא"כ דמיה סכנה נמקום הזה
ומנוח להרוג אותו אף שיסמכן, וז"ע.

וגומר שכתב כי על כל יחיד ושי
מישראל הזכרים מוטל
החיוב וכו', ז"ע למה יפטרו נשים
ממנוח עשה זו דאין הזמן גרמא, ומלחמה
זו מבאר דאף כלה מחופמה וכו', ונראה
לנוה כיון המגיה צעל משנה למלך, ומה
שצויה לעיין במנוח מכ"צ הוא טעות סופר,
וזריך לומר מנוח תכ"ה גבי שבעה עממין
כתב הרב המחבר דגם נשים חייבות עי"ש.
[ד] וכבר כתבתי לעיל [מנוח תכ"ה
אות ג' עי"ש] דנראה דאף
במקום סכנה מחויבים, כי ידוע דהמורה
לא חסמוך דיניה על נשים כמבאר ברמב"ן
כמה פעמים, והמורה לוחט להלחום ומסכנים
נפשות. במלחמה, א"כ גזרת הכוזב היא
לפניה. במקום נפשות מחויב. במנוח זו.
[ה] והאידנא אין לנו מנוח סה, כי
כבר עלה סנסיב וכלל
אם העולם, וכל דפריש מנוחא פריש.

הכתוב אומר כו', דאם לא כן אשר טמא אחותם
למה לכתוב כי לא דברו הם אשר טמאו
את דינה אחותם דהא במרמה השיבו ואם היו
אומרים להם אשר טמאו דינה אחותם היו מבינים
כי במרמה הם מדברים אלא בודאי הכתוב אומר
כי טמא דינה אחותם ולא הוא זה מרמה, אך קשה
אם שכס חטא כל העיר מת חטאו להרוג, ותירץ
הרמב"ם דבני נח מצווים על הדינין ועבירה אחת
שעובר נהרג על ידו וכאן ראו המעשה הרע הזה
ולא דנווה לכך היו חייבין מיתה שלא היו דינין
אותו, ובאמת דבר תימה הם אלו הדברים כי איך
אפשר להם לדון את בן נשיא הארץ כי היו יראים
מהם ואע"ג שנצטוו על הדינין היינו כשיוכלו
לדון אבל אונס רחמנא פטרית ואיך אפשר להם
לדון אותם, ונראה דלא קשיא מדי משום דלא
דמי שני אומות כגון בני ישראל וכנעניים שהם
שני אומות כדכתיב והיינו לעם אחד ומתחלה לא
נחשבו לעם אחד ולפיכך הותר להם ללחום כדון
אומה שבא ללחום על אומה אחרת שהתירה
התורה, ואע"ג דאמרה התורה כי תקרב אל עיר
להלחם עליה וקראת אליה לשלום היינו היכי דלא
עשו לישראל דבר אבל היכי דעשו לישראל דבר
כגון זה שפרצו בהם לעשות להם גבלה. אע"ג
דלא עשה רק אחד מהם כיון דמכלל העם הוא
כיון שפרצו להם תחלה מותרים ליקח נקמתם
מהם, וה"נ כל המלחמות שהם נמצאים כגון צרור
את המדיינים וגו', אע"ג דהיו הרבה שלא עשו
אין זה חילוק כיון שהיו באותה אומה שעשה רע
להם מותרין לבא עליהן למלחמה וכן הם כל
המלחמות :

עו איה איהו אלה

וזאת מן המצות המוטלות על הצבור
בלו, וכענין שאמרו זכרונם
לברכה (סנהדרין כ, ב), שלש מצות נצטוו
ישראל בשעת בניסתן לארץ למנות
להם מלך, ולבנות להם בית הבחירה,
ולהכרית זרע עמלק. ובאמת כי גם על
כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב
להרגם ולאבדם מן העולם, אם יש פח
בבדם בכל מקום ובכל זמן, אם ימצא
אחד מכל זרעם. ועובר על זה וקא לידו
אחד מזרע עמלק ויש ספק בידו להרגו
ולא הרגו בטל עשה זה.

ונוהגת מצנה זו בכל מקום ובכל זמן
בנקרים, כי להם לעשות
המלחמה ונקמת האויב, ולא לנשים.
ועובר על זה ולא זכר וקרא בפיו מעולם
מה שעשה עמלק לישראל בטל עשה
זה, וגם עבר על לאו הבא על זה, שהוא
לא תשפח, כמו שנכתב בלאוין (מצוה
תרד) בעזרת השם.

אין איהו אלה

והמצוה הקפ"ח היא שצוינו להרוג שבעה עממין ולאבדם. שהם היו שורש עבודה זרה ויטודה הראשון. והוא אמרו יתעלה (שפטי"ב יז) החרם תחרימם. ובאר לנו והרבה כתובים (שם יח משפטי"ב כג לג וס"ט ולחמק ז ו) שסבת זה כדי שלא נלמד מכפירתם. והנה באו כתובים רבים (שם ונ"ט מה"ט) לזרז על הריגתם ולחזק בזה. ומלחמתם מלחמת מצוה.

והמצוה הקפ"ח היא שצוינו להרוג שבעה עממין ולאבדם. שהם היו שורש עבודה זרה ויטודה הראשון. והוא אמרו יתעלה (שפטי"ב יז) החרם תחרימם. ובאר לנו והרבה כתובים (שם יח משפטי"ב כג לג וס"ט ולחמק ז ו) שסבת זה כדי שלא נלמד מכפירתם. והנה באו כתובים רבים (שם ונ"ט מה"ט) לזרז על הריגתם ולחזק בזה. ומלחמתם מלחמת מצוה.

והמצוה הקפ"ח היא שצוינו להכרית זרע עמלק לבד משאר זרע עשו, זכרים ונקבות קטנים וגדולים. והוא אמרו יתעלה (ש"ס ט"ז) תמחה את זכר עמלק. וכבר קודם לנו (מ"ג וט"ו) אמרם שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו שלעמלק. ומלחמת עמלק היא מלחמת מצוה גם כן וכבר התבאר משפטיה בפרק שמיני מסוטה (מ"ד):

והמצוה הקפ"ח היא שצוינו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנעשות במאמרים להלחם בו ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלוש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן. והוא אמרו יתעלה (ש"ט) זכור את אשר עשה לך עמלק. ולשון סיפרי זכור את אשר עשה לך בפה לא תשכח בלב [עני"ט ט]. כלומר אמר מאמרים בפיך שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות.

יאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידק: דקמט וקמרו בעלית בית נתנה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אקרו לאדם עבור ואל תהרגי - הפבור ואל תהרגי. חזי מפבורה זרה ויגילי עריות השפיות דמים.

והנהגות כל ההנהגות מערכי המלחמה מתקנין את המערכות, ופוקדן שרי צבאות בראש העם: ומעמידן מאחורי כל מערכה ומערכה שזורים חזקים ועוים וכשילין של ברזל בידהם, וכל המבקש לחזור מן המלחמה הרשות ביזן לתתן את שוקיו, שתחלת נפילה יסיה: במה דברים אמורים שמחוייין אנשים אלו מערכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מתדרו וכלה כחופתה:

ד ופוקדון שרי צבאות וכו'. הכי ליחא הסם (מ"ד) כלשון רבני: כ"ד"א שמחוייין וכו'. (מ"ה) [משנה] (מ"ד) כלשון רבני. אלף דקס וכו' דרך הגשם לעשות מלחמה דקמט וכלה מתופחה והא חכ"י (ס"א) כל כטרה נת מלך פנינה. וי"ל דה"ק כיון דמתן וי"ל מתדרו כלל וי"ל מתופחה שפיה טהגט ימי מופה. ולפ"כ דמלחמת מצוה הגשם היו מתקפות מים ומזון למגילין וכן הנהגה היום בעריות:

והוא אמרו יתעלה (ש"ס ט"ז) תמחה את זכר עמלק. וכבר קודם לנו (מ"ג וט"ו) אמרם שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו שלעמלק. ומלחמת עמלק היא מלחמת מצוה גם כן וכבר התבאר משפטיה בפרק שמיני מסוטה (מ"ד):

והמצוה הקפ"ח היא שצוינו להרוג שבעה עממין ולאבדם. שהם היו שורש עבודה זרה ויטודה הראשון. והוא אמרו יתעלה (שפטי"ב יז) החרם תחרימם. ובאר לנו והרבה כתובים (שם יח משפטי"ב כג לג וס"ט ולחמק ז ו) שסבת זה כדי שלא נלמד מכפירתם. והנה באו כתובים רבים (שם ונ"ט מה"ט) לזרז על הריגתם ולחזק בזה. ומלחמתם מלחמת מצוה.

12

13
מלחמת מצוה היא שצוינו להרוג שבעה עממין ולאבדם. שהם היו שורש עבודה זרה ויטודה הראשון. והוא אמרו יתעלה (שפטי"ב יז) החרם תחרימם. ובאר לנו והרבה כתובים (שם יח משפטי"ב כג לג וס"ט ולחמק ז ו) שסבת זה כדי שלא נלמד מכפירתם. והנה באו כתובים רבים (שם ונ"ט מה"ט) לזרז על הריגתם ולחזק בזה. ומלחמתם מלחמת מצוה.

14

בספר החינוך כתב שמצוות מחיית עמלק מוטלת גם על כל יחיד מישראל. והדבר צ"ע דפשוטות הענין נראה שהיא מצוה מוטלת על הציבור, כמו הקמת מלך ובנין בית הבחירה, שכל ישראל יחדיו מצווים בזה, אבל על יחיד ליכא חיובא כלל. ובזה נחא דלא נצטרך לחידוש ה"מנחת חינוך" שם שכתב שמצוה זו אינה נידחת משום פקוח נפש, כיון דמצוה היא במלחמה, ומלחמה היא על פי טבע עם סכנה, ולא ציוותה תורה לסמוך על הגם, שמע מינה דכן. והוא הדין. והדבר יפלא להוסיף מצוות שנהיה מחויבים בהן ביהרג ואל יעבור חוץ משלשה המגניים, ובפרט במצוות עשה. אמנם אם נאמר שהיא רק מצוה של כלל ישראל נחא, דבמצוות כלליות לא שייך ענין פקוח נפש, דציבור לא מייחזק ומשום הכי גמי אין שייך במלחמת מצוה הך כללא דפקוח נפש דוחה, כיון שאין המצוה כי אם על הציבור והציבור בכללו חי הוא, ואם יהרגו מועטים לטובת הכלל, נחשב כקציצת אבר החולה לרפואת הגוף כולו, על כן לא הוצרכו למנות מצוות כלליות ביהרג וא"ל יעבור.

ובזה נחא הך דמסר ר' יהודה בן בבא את גפשו על הסמיכה, משום שהיא מצוה כללית להעמיד שופטים בישראל. ויש לומר דזקן היה גם כן עיקר טעמו של ר' עקיבא ושל ר' חנינא בן תרדיון שמסרו גפשם על התורה, מפני שבתורה יש כמו כן ענין חובה כללית לכל ישראל, לבד מה שיש בה חיוב על היחיד.

ולפי זה נראה שעיקר הטעם שאין במלחמה ג"כ איסור רציחה, משום שבמלחמה עוסקים בתכלית כלל האומה או כלל המין האנושי ואין משגיחים על הפרטים, כשהדבר צריך לטובת הכלל. ולפי זה בלא מלחמה כיון שגם עובדי ע"ז ג"כ אסור להוריד בידים י"ל דהכי גמי גם מורע צמלק אסור, ולא הותר כי אם הכלל בדרך מלחמה, ובודאי מה שהכלל עושה, הוא לעולם בדרך מלחמה. וי"ל דמשום הכי בשבע אומות אם היו משלימים לא היו נהרגים, משום דרק בדרך מלחמה הותרה הריגתם. אמנם אחרי שילוח ההתראות כבר המצב של מלחמה מתחיל, וכיון שהותר הותר. וי"ל דהיינו טעמא דהועילה השבועה בגבועונים, לא היה לעבור על דברי תורה, שכיון שנשבעו להם אפילו בטעות, נפסק מהם ענין מצב המלחמה, ושוב אין רשות להורגם. אלא די"ל שרצו ישראל להורגם על שהוליכו שולל, בדרך הוראת שעה, על כן הצילו אותם הנשיאים.

15